РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

17 декември 2009 година *

По дело C-227/08

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 234 ЕО от Audiencia Provincial de Salamanca (Испания) с акт от 20 май 2008 г., постъпил в Съда на 26 май 2008 г., в рамките на производство по дело

Eva Martín Martín

срещу

EDP Editores SL,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: г-н A. Tizzano (докладчик), председател на състав, изпълняващ функцията на председател на първи състав, г-н A. Borg Barthet и г-н M. Ilešič, съдии,

* Език на производството: испански.

генерален адвокат: г-жа V. Trstenjak,
секретар: г-жа M. Ferreira, главен администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 12 март 2009 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за EDP Editores SL, от адв. J. M. Sanchez Garcia, abogado,

— за чешкото правителство, от г-н M. Smolek, в качеството на представител,

— за испанското правителство, от г-жа B. Plaza Cruz и г-н J. López-Medel Bascones, в качеството на представители,

— за австрийското правителство, от г-жа C. Pesendorfer, в качеството на представител,

— за Комисията на Европейските общности, от г-н R. Vidal Puig и г-н W. Wils, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 7 май 2009 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 4 от Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект (ОВ L 372, стр. 31; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 188, наричана по-нататък „Директивата“).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между EDP Editores SL (наричано по-нататък „EDP“) и г-жа Eva Martín Martín поради отказа на последната да спази ангажиментите, поети при подписването на договора, сключен в дома ѝ с представител на EDP.

Правна уредба

Общностна правна уредба

3 Четвърто до шесто съображение от Директивата гласят:

„[…] като има предвид, че отличителната характеристика на договорите, сключени извън търговския обект е, че като правило търговецът е страната,

която започва преговорите по договора, за което потребителят е неподготвен […]; […] потребителят често не е в състояние да сравни качеството и цената [на] предложението с други предложения; […]

[…] на потребителя следва да бъде предоставено правото да се откаже от сключения договор най-малко в рамките на седем дни, за да има възможност да направи оценка на задълженията, произтичащи от договора;

[…] следва да се вземат подходящи мерки, които да гарантират, че потребителят е информиран в писмена форма за този период на размисъл.“

4 Член 1, параграф 1 от Директивата гласи:

„Настоящата директива се прилага към договорите, по силата на които търговецът доставя стоки или услуги на потребителя и които са сключени:

[…]

— по време на посещение на търговеца:

i) в дома на потребителя или в този на друг потребител;

[…]

когато посещението не е изрично поискано от потребителя.“

5 По смисъла на член 4 от Директивата:

„Търговецът е длъжен да информира писмено потребителя, при сделки по смисъла на член 1, за правото му да се откаже от договора в рамките на срока, посочен в член 5, както и за името и адреса на лицето, по отношение на което може да бъде упражнено това право.

Тази информация съдържа дата и посочва елементите, които позволяват идентифициране на договора. Тя се предоставя на потребителя:

а) в случаите по член 1, параграф 1, в момента на сключване на договора;

[…]

Държавите членки гарантират, че тяхното вътрешно законодателство предвижда подходящи мерки за защита на потребителите в случаите, когато не се предоставя информацията по този член.“

6 По смисъла на член 5 от Директивата:

„1. Потребителят има правото да се откаже от поетия ангажимент, като изпрати уведомление в рамките на срок не по-малък от седем дни, считано от получаване на информацията по член 4, в съответствие с процедурата, предвидена съгласно вътрешното законодателство. […]

2. Уведомлението има за последица освобождаване на потребителя от всякакви задължения във връзка с договор, от който се е отказал.“

7 Член 8 от тази директива гласи:

„Настоящата директива не възпрепятства държавите членки относно приемането или прилагането на по-благоприятни разпоредби за защита на потребителите в уредената от нея област.“

Национална правна уредба

8 Закон 26/1991 от 21 ноември 1991 г. относно договорите, сключени извън търговския обект (BOE № 283 от 26 ноември 1991 г.) транспонира Директивата в испанското право.

9 Член 3 от този закон предвижда:

„1. Договорът, съответно предложението за сключване на договор по член 1, трябва да се изготвят в писмена форма, в два екземпляра, да са придружени от формуляр за отказ и да съдържат дата и саморъчен подпис на потребителя.

2. Договорът, съответно предложението за сключване на договор, трябва непосредствено преди мястото за подпис на потребителя да съдържат с отличим шрифт ясно и точно посочване на правото му да оттегли съгласието си, както и на условията и последиците от упражняването на това право.

3. Формулярът за отказ трябва да съдържа ясно отличимо означение „формуляр за отказ“ и да указва името и адреса на лицето, на което трябва да бъде изпратено, както и конкретни данни, които позволяват индивидуализирането на договора и на страните по него.

4. След сключването на договора търговецът или лицето, което действа за негова сметка, предава на потребителя единия екземпляр от договора, както и формуляра за отказ.

5. Търговецът е длъжен да докаже, че е изпълнил задълженията по този член.“

10 Член 4 от Закон 26/1991 посочва последиците от неспазването на изброените в член 3 от него условия, като предвижда:

„Сключеният договор, съответно отправеното предложение в нарушение на условията, установени в посочения по-горе член, могат да бъдат обявени за недействителни по искане на потребителя.

Търговецът не може в никакъв случай да се позовава на недействителност, освен ако неизпълнението на задължения се дължи единствено на потребителя."

11 По смисъла на член 9 от този закон:

„Потребителят не може да се откаже от правата, предоставени по силата на този закон. Клаузите на договора, които са по-благоприятни за потребителя, обаче се считат за действителни."

Спорът по главното производство и преюдициалният въпрос

12 На 20 май 2003 г. г-жа Martín Martín подписва в дома си договор с представител на EDP за закупуване на петнадесет книги, пет DVD, както и едно възпроизвеждащо устройство за DVD. Тези стоки са ѝ доставени на 2 юни 2003 г.

13 Тъй като не получава плащане за стоките, EDP подава молба до Juzgado de Primera Instancia № 1 de Salamanca за издаване на заповед за изпълнение срещу г-жа Martín Martín и иска заплащането на сума в размер на 1 861,52 EUR заедно със законната лихва и съдебните разноски.

14 След като с решение от 14 юни 2007 г. ответникът е осъден да заплати поисканата сума, той подава жалба срещу него пред Audiencia Provincial de Salamanca.

15 В своя акт за преюдициално запитване Audiencia Provincial de Salamanca, на първо място, приема, че въпросният договор може да бъде обявен за недействителен, доколкото ответникът не е бил надлежно уведомен за правото му да се откаже от договора в срок от седем дни, считано от доставянето на стоката, както и за условията и последиците от упражняването на това право. Тази юрисдикция посочва обаче, че г-жа Martín Martín не е изтъкнала никакво основание за недействителност нито в първоинстанционното производство, нито в производството по обжалване.

16 Предвид факта, че съгласно член 4 от Закон 26/1991 се изисква потребителят да поиска обявяване за недействителен на договора, сключен в нарушение на определените в член 3 от този закон условия, и че съгласно испанското право в гражданския процес по принцип се прилага т.нар. „диспозитивно“ начало („de justicia rogada“), по силата на което съдът не може да се произнася служебно по факти, доказателства и искания, които страните не са представили или направили, Audiencia Provincial de Salamanca иска да установи дали, за да се произнесе по жалбата срещу първоинстанционното решение, следва да вземе предвид единствено правните основания, изтъкнати в процедурата по възражение и в производството по обжалване, или напротив разпоредбите на Директивата му позволяват да се произнесе служебно по възможната недействителност на договора.

17 При тези условия Audiencia Provincial de Salamanca решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 153 ЕО, разгледан във връзка с членове 3 ЕО и 95 ЕО, както и с член 38 от Хартата на основните права на Европейския съюз [прокламирана в Ница на 7 декември 2000 г. (ОВ C 364, стр. 1)] и с [Директивата], и по-конкретно с член 4 от нея, да се тълкува в смисъл, че допуска юрисдикцията, която е сезирана с жалба срещу първоинстанционно решение, служебно да обяви за недействителен договор, попадащ в приложното поле на посочената по-горе директива, въпреки че потребителят, който е ответник по спора, не се е позовал на тази недействителност нито във възражението срещу искането за издаване на заповед за изпълнение, нито в устната фаза на производството, нито в производството по обжалване?“

По преюдициалния въпрос

18 С въпроса си Audiencia Provincial de Salamanca иска по същество да се установи дали член 4 от Директивата трябва да се тълкува в смисъл, че допуска националната юрисдикция да установи служебно наличието на нарушение на тази разпоредба и да обяви за недействителен договор, който попада в приложното поле на тази директива на основание, че потребителят не е бил информиран за правото му на отказ от договора, въпреки че същият изобщо не се е позовал на тази недействителност пред компетентните национални юрисдикции.

19 За да се отговори на този въпрос, като начало следва да се напомни, че по принцип общностното право не изисква националните съдилища служебно да въвеждат правно основание, изведено от нарушаването на общностни разпоредби, в случаите, в които разглеждането на това правно основание би ги задължило да излязат от рамките на представения от страните спор, като се позоват на факти и обстоятелства, различни от онези, на които е основала своето искане страната, която има интерес от прилагането на посочените разпоредби (вж. в този смисъл по-конкретно Решение от 14 декември 1995 г. по дело van Schijndel и van Veen, C-430/93, Recueil, стр. I-4705, точка 22, както и Решение от 7 юни 2007 г. по дело van der Weerd и др., C-222/05—C-225/05, Сборник, стр. I-4233, точка 36).

20 Това ограничение на правомощието на националния съд се обосновава с принципа, според който починът за дадено дело принадлежи на страните, и като следствие от това съдът би могъл да действа служебно само в изключителни случаи в обществен интерес (вж. Решение по дело van Schijndel и van Veen, посочено по-горе, точка 21, както и Решение по дело van der Weerd и др., посочено по-горе, точка 35).

21 Ето защо, на първо място, трябва да се определи дали разглежданата в главното производство общностна разпоредба, а именно член 4 от Директивата, може да се счита за основаваща се на такъв обществен интерес.

22 В това отношение трябва да се отбележи, че както следва по-конкретно от четвърто и шесто съображение от нея, основната цел на Директивата е потребителите да се защитят от рисковете, които произтичат от условията на сключване на договори извън търговския обект (Решение от 10 април 2008 г. по дело Hamilton, C-412/06, Сборник, стр. I-2383, точка 32), като отличителната характеристика на тези договори е, че като правило търговецът е страната, която започва преговорите по договора, при което потребителят не е подготвен за тези преговори, в частност поради това че не е сравнил цената и качеството на други налични предложения.

23 Отчитайки тази неравнопоставеност, Директивата гарантира защитата на потребителя, като на първо място предвижда право на отказ в негова полза. Всъщност това право има за цел по-конкретно да компенсира неблагоприятното положение на потребителя поради сключването на договор извън търговския обект, предоставяйки му възможност най-малко в рамките на седем дни да направи оценка на задълженията, произтичащи от договора (вж. в този смисъл Решение по дело Hamilton, посочено по-горе, точка 33).

24 За да се засили защитата на потребителя, когато той е в положение, в което се оказва неподготвен, Директивата освен това изисква в член 4 търговецът да информира писмено потребителя за правото му да се откаже от договора, както и за условията и начина на упражняване на това право.

25 Накрая, от член 5, параграф 1 от Директивата следва, че посоченият минимален срок от седем дни трябва да се изчислява от момента, в който потребителят е получил посочената информация от търговеца. Както Съдът вече е имал възможност да уточни, тази разпоредба се обяснява с факта, че ако потребителят не знае за съществуването на правото на отказ, той не би имал възможност да го упражни (Решение от 13 декември 2001 г. по дело Heininger, C-481/99, Recueil, стр. I-9945, точка 45).

26 С други думи въведеният с Директивата режим на защита предполага не само потребителят като по-слаба страна да разполага с право да се откаже от договора, а и да бъде запознат с правата си, като бъде изрично и писмено информиран за тях.

27 Ето защо е необходимо да се заключи, че, както генералният адвокат отбелязва в точки 55 и 56 от заключението си, задължението за информиране съгласно член 4 от Директивата заема централно място в общата ѝ структура в качеството на основна гаранция за ефективното упражняване на правото на отказ и следователно за целената от общностния законодател ефективна защита на потребителите.

28 Следователно тази разпоредба е свързана с обществения интерес, който съгласно съдебната практика, припомнена в точка 20 от настоящото съдебно решение, може да обоснове положителна намеса на националния съд, така че да се компенсира неравнопоставеността, съществуваща между потребителя и търговеца при сключването на договори извън търговския обект.

29 При тези условия следва да се приеме, че когато потребителят не е бил надлежно информиран за правото му на отказ, сезираната национална юрисдикция може да установи служебно нарушението на изискванията, съдържащи се в член 4 от Директивата.

30 При това положение, за да се отговори на отправения от Audiencia Provincial de Salamanca въпрос, на второ място, следва да се уточнят последиците, които биха могли да произтекат от такова нарушение, и по-конкретно да се дадат пояснения относно възможността за сезираната национална юрисдикция да обяви за недействителен договора, сключен при неспазване на разглежданото задължение за информиране.

31 В това отношение Съдът е имал повод да уточни, че, макар член 4, трета алинея от Директивата да възлага на държавите членки отговорността да уредят последиците от неспазването на задължението за информиране, националните юрисдикции, сезирани със спор между частноправни субекти, от своя страна трябва да тълкуват, доколкото е възможно, всички норми на вътрешното право предвид текста и целта на Директивата, така че да достигнат до решение, което съответства на преследваната с нея цел (вж. по-конкретно в този смисъл Решение от 25 октомври 2005 г. по дело Schulte, C-350/03, Recueil, стр. I-9215, точки 69, 71 и 102).

32 В този контекст следва да се отбележи, от една страна, че понятието „подходящи мерки за защита на потребителите“, което се съдържа в член 4, трета алинея от Директивата, признава на националните органи свобода на преценка във връзка с определянето на последиците, произтичащи от липсата на информация, при положение че тази свобода се упражнява в съответствие с основната цел на Директивата, за да се обезпечи предоставената на потребителите защита по подходящ начин предвид конкретните обстоятелства.

33 От друга страна, следва да се напомни също, че с Директивата се извършва минимално хармонизиране, доколкото съгласно член 8 от нея тя не е пречка държавите членки да приемат или прилагат по-благоприятни разпоредби за защита на потребителите в уредената от нея област (вж. в този смисъл Решение по дело Hamilton, посочено по-горе, точка 48).

34 Предвид горното мярка като тази, която запитващата юрисдикция възнамерява да приложи, а именно обявяване на спорния договор за недействителен, може да

се определи като „подходяща“ по смисъла на посочения член 4, трета алинея, доколкото тя включва санкция за неспазването на задължение, чието съблюдаване, както се посочва в точки 26 и 27 от настоящото съдебно решение, е от съществено значение за формиране на волята на потребителя и за достигане на желаното от общностния законодател равнище на защита.

35 Накрая, следва да се уточни, че от една страна, този извод не изключва възможността и други мерки да гарантират посоченото равнище на защита като например възстановяване на сроковете, приложими при отказа от договор, което позволява на потребителя да упражни предоставеното му съгласно член 5, параграф 1 от Директивата право. От друга страна, би могло при определени обстоятелства сезираната национална юрисдикция да трябва да вземе предвид и волята на потребителя въпросният договор да не бъде обявен за недействителен (вж. по аналогия Решение от 4 юни 2009 г. по дело Pannon GSM, C-243/08, Сборник, стр. I-4713, точка 33).

36 С оглед на всички гореизложени съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 4 от Директивата допуска националната юрисдикция служебно да обяви за недействителен договор, който попада в приложното поле на тази директива на основание, че потребителят не е бил информиран за правото му на отказ, въпреки че същият не се е позовал изобщо на тази недействителност пред компетентните национални юрисдикции.

По съдебните разноски

37 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Член 4 от Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект, допуска националната юрисдикция служебно да обяви за недействителен договор, който попада в приложното поле на тази директива на основание, че потребителят не е бил информиран за правото му на отказ, въпреки че същият изобщо не се е позовал на тази недействителност пред компетентните национални юрисдикции.

Подписи